

EGY KÜLÖNLEGES HANGSZER A RÉGMÚLTBÓL

Szabó Mátyás Benjámín

Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Kar
Osztatlan tanár (furulya) 1. évfolyam

Témavezető: Dr. Széplaki Zoltán főiskolai tanár

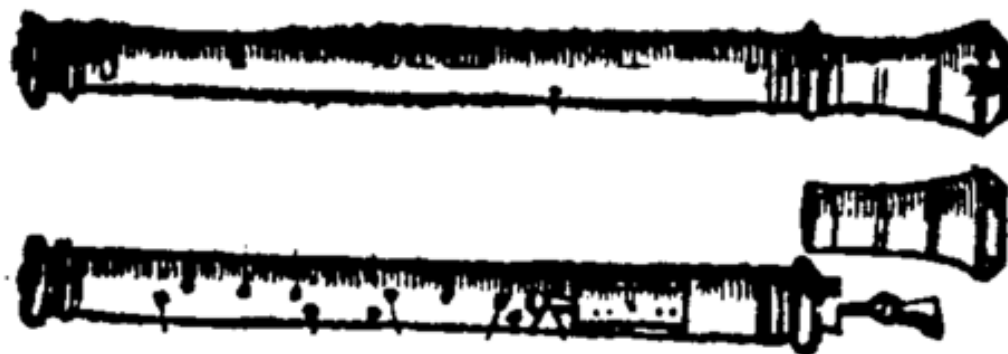
Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
A Kordholt	2
Girolamo Frescobaldi	4
Canzon Terza à Canto e 2. Basso (1628)	4
Elemzés	5

Bevezetés:

Szabó Mátyás Benjámín vagyok, a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Kar első éves furulya tanár szakos hallgatója. A TDK konferencia keretein belül már többször végeztem kutatást, egyszer Junior különdíjban is részesültem. Az idei konferencián egy rég elfeledett historikus hangszerrel, és hangszer családdal fogok foglalkozni. Dolgozatomban a mai duplanádas hangszerek őseivel, azon belül is a fagott elődjével, a kortholt-tal foglalkozom. Dolgozatom célja a régi hangszerek népszerűsítése és újra köztudatba emelése. A kutatás folyamán szeretném bemutatni a hangszer történetét és felépítését. Emellett bemutatok és elemzek egy művet, Girolamo Frescobaldi: Canzon Terza című alkotását, mely abban a korban született, amikor a kortholt még használatban volt. Munkámat igyekszem minél több illusztrációval kiegészíteni, ezáltal is szemléletesebbé tenni előadásomat.

A kortholt

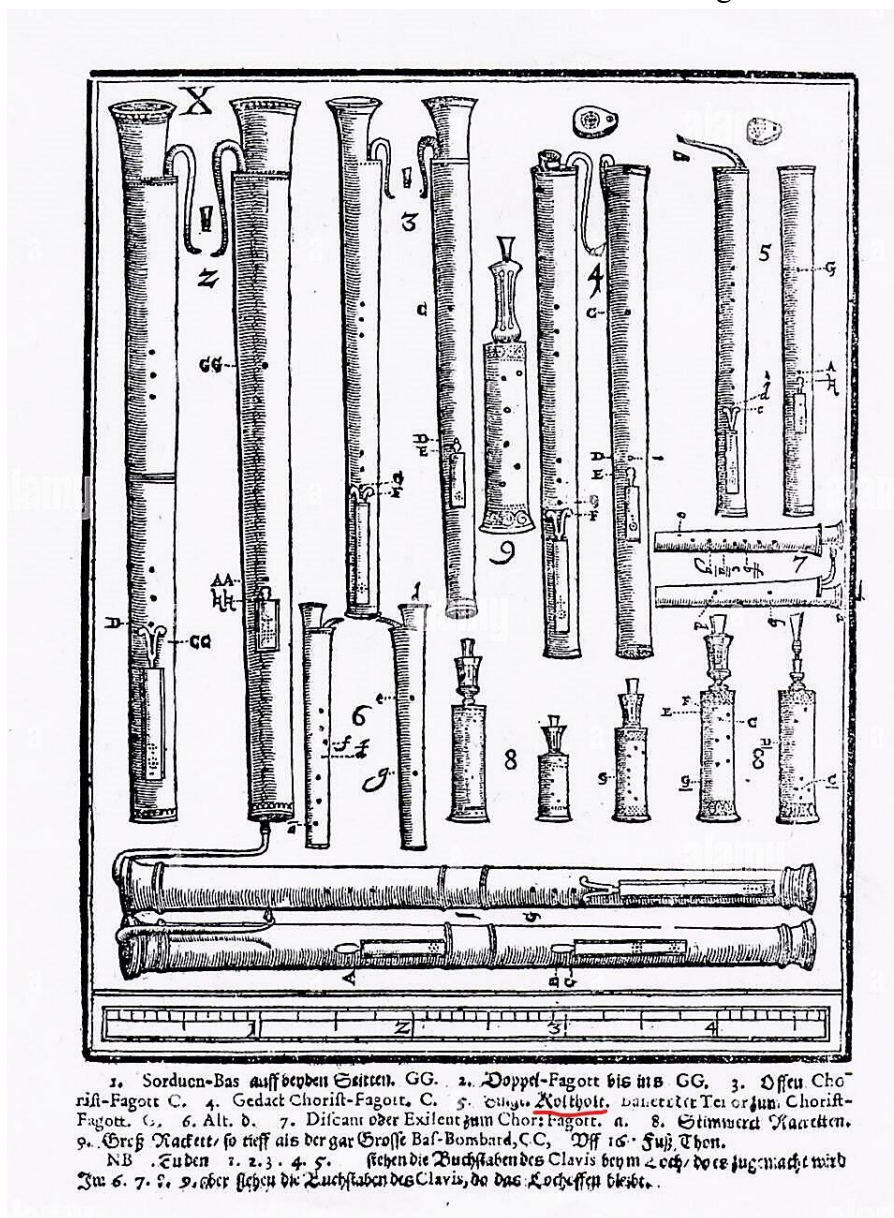
A kortholt az alnémet kort-(rövid) és holt-(fa) szavakból származik. A reneszánsz kor egy népszerű fafúvós hangszere volt, a nádnyelves hangszerek családjába tartozik. Nevét onnan kapta, hogy a fagotthoz, vagy a dulciánhoz hasonlóan U alakban áramlik benne a levegő, így egy sokkal rövidebb hangszerrel sokkal mélyebb hangot tudtak képezni. Ráadásul a kortholt a

többi hasonló hangszertől eltérően cilindrikus, egyenes furatú, ami még mélyebb hangot eredményez.

A hangszer szélsapkával van ellátva, ami azt eredményezi, hogy a zenész közvetlenül nem érintkezik a nádakkal, hanem a szélsapkán lévő lyukba fújja a levegőt, ami így megrezgeti a benne lévő nádat. Ebből adódik a hangszer nagyon kicsi hangterjedelme, ami mindössze egy decima, hiszen, mivel nem férünk hozzá a nádhoz, nem lehet átfújni a következő felhangra.

1

A többi szélsapkás hangszerekhez és a görbekürtökhöz hasonlóan karakteres zizegő hangja van. Általában konzortokban használták a többi hasonló hangszerrel.

¹ Forrás: <https://en.wikipedia.org/wiki/Kortholt> (2024. 11. 26)

Girolamo Frescobaldi

Frescobaldi 1583-ban született Ferrara városában, és 1643 március elsején hunyt el Rómában. Frescobaldi egy remek orgonaművész és az egyik első mestere az orgonára való komponálásnak. Nagyban befolyásolta a német barokk zenét és iskolákat. Karrierét orgonistaként kezdte a római Szt. Mária templomban 1607-ben. Ugyanebben az évben elutazott Hollandiába, ahol publikálta első könyvét, ami egy madrigálokat tartalmazó kötet volt. 1608-tól haláláig a római Szt. Péter bazilikában tevékenykedett, kivéve azt az időszakot, amikor Firenzében udvari orgonista volt.

Frescobaldi hírneve a hangszeres munkáiból ered. A főleg billentyűs hangszerekre írt kompozíciói között kitűnnek a canzona gyűjteményei, melyek kifejezett hangszer megnevezés nélkül és basso continuo-val készültek. Ezeknek a műveknek fontos történelmi szerepe volt a kisebb csoportban történő hangszeres játéknak. Ezek a művek átmenetet képeznek a reneszánsz és a barokk zene között, és e művek vezettek a későbbi szonáták, triószonáták kialakulásához.

Canzon Terza à Canto e 2. Basso (1628)

Frescobaldi ebben a kötetében sem emelte ki, hogy milyen hangszerre írja darabját. A dallam egyszerűen „canto”-ként van megnevezve, ami annyit jelent, hogy dallamhangszer. Kis hangterjedelme miatt szinte az összes korabeli hangszeren játszható, így a kortholton is. A dallamszólam mellett két basszusszólam is megtalálható, melyből az egyik mozgalmasabb és díszítettebb, a másik pedig a continuo, mely a kíséretet biztosítja, de a kettő gyakran azonos.

A Canzon az olasz cantare szóból ered, a késő reneszánsz/korabarokk egyik legfontosabb hangszeres műfaja. Korabarokk létre a mű sajátosan sokat merítkezik a reneszánsz szerkesztésmódokból, például: az ellenpont, a tánc karakterek és az echo (visszhang) technika. A régi szerkesztésmódok mellett újításokat is bevezetett, például a monodikus komponálás, amiben sok disszonancia mellett gyakran megjelenik a kromatika is. ²

²Forrás: <https://www.britannica.com/biography/Girolamo-Frescobaldi> (2024. 11. 26.)

Elemzés:

A mű páros metrumban daktilus ritmusképlettel indul, mint a legtöbb canzona. Erre a műre is jellemző az ellenpontos szerkesztés. Ezt követi egy adagio szakasz, erre a részre jellemző a monodikus szerkesztés, a kimért lassú karakter, és a kevés disszonancia. Ezután egy allegro (alegro) szakasz következik, ami egy korabeli reneszánsz táncra utal, az úgynevezett gagliarda-ra, ami egy ugrós tánc. Újabb rövid adagio szakasz jön, amiben hallható egy nagyon erős disszonancia, egy nóna akkord. Ismét allegro következik, ami egy $\frac{3}{4}$ -es volta tánc karakter. Visszatérünk a páros metrumba, ahol a témát felütéssel látja el, és diminuálja, ami annyit jelent, hogy az eredeti dallamot kisebb értékekkel írja le, aprózza. Ez a technika nagyon jellemző a korra. Kromatikus ellenpontokkal zárja a darabot.³

26 Canzon Terza, à duo. Cantò e Ballò.

27

Canzon del Frefcobalò. D

³ Forrás: imslp.org (2024. 11. 26.)

Irodalomjegyzék:

John Henry Van Der Meer: Hangszerek

Zenemű kiadó (Budapest 1988.)

Fordította Karasszon Dezső.

Bali János: A furulya

Editio-Musica-Budapest (2007)

<https://en.wikipedia.org/wiki/Kortholt> (utolsó megtekintés dátuma: 2024. 11. 26.)

<https://www.britannica.com/biography/Girolamo-Frescobaldi> (u.m.d.: 2024. 11. 26.)

<https://imslp.org> (u.m.d.: 2024. 11. 26.)